

Bijbelencultuur.nl

De bijbel in de Nederlandse cultuur

De invloed van de bijbel op de Nederlandse cultuur in verleden en heden is enorm groot. Zowel het besef als de kennis daarvan neemt echter af, omdat de tijd dat de bijbel voor het grootste deel van de bevolking een levende traditie was reeds decennia achter ons ligt. Hierdoor dreigen grote groepen van de bevolking vervreemd te raken van hun eigen cultuur. Dan praten we niet uitsluitend over leerlingen, maar in toenemende mate ook over hun docenten en hun generatiegenoten.

Om deze redenen heeft uitgeverij Amsterdam University Press (AUP) het initiatief genomen voor een internetpublicatie die eraan kan bijdragen om deze ras groeiende lacune weer enigszins te dichten. Deze website over ‘de bijbel in de Nederlandse cultuur’ heet kortweg Bijbelencultuur.nl.

Hubert Slings

Menigeen kent het uit het hoofd en elk jaar weer krijgen tienduizenden leerlingen het voor het eerst te lezen: het schitterende sonnet ‘De moeder de vrouw’ van Martinus Nijhoff.

Ik ging naar Bommel om de brug te zien.
Ik zag de nieuwe brug. Twee overzijden
die elkaar vroeger schenen de vermijden,
worden weer bureen. Een minuut of tien
dat ik daar lag, in ’t gras, mijn thee
gedronken,
mijn hoofd vol van het landschap wijd en
zijd –
laat mij daar midden uit de oneindigheid
een stem vernemen dat mijn oren
klonken.

Het was een vrouw. Het schip dat zij
bevoer

kwam langzaam stroomaf door de brug
gevaaren.

Zij was alleen aan dek, zij stond bij ’t roer,
en wat zij zong hoorde ik dat
psalmen waren.
O, dacht ik, o, dat daar mijn moeder voer.
Prijs God, zong zij, Zijn hand zal u
bewaren.

Ik ga nu voorbij aan alle interpretatieve
uitdagingen die in dit sonnet
verborgen zitten, en zelfs aan de
schijnbare grammaticale onjuistheid in
de versregel ‘en wat zij zong hoorde ik
dat psalmen waren’. Het gaat me hier
om het simpele feit dat er een snel
toenemende hoeveelheid mensen is
die zich nauwelijks een voorstelling
kan maken bij het woord ‘psalmen’ in
de twaalfde versregel. En dat terwijl de

vermelding van deze psalmen
– inclusief de door Nijhoff zelf
samengestelde psalmregel ‘Prijs God,
Zijn hand zal u bewaren’ – een
wezenlijk betekenisaspect aan dit
gedicht toevoegt: die van het kalme
Godsvertrouwen dat de ikfiguur
bepaalt bij de geborgenheid die hij
indertijd bij zijn moeder vond.

Nieuwe Bijbelvertaling

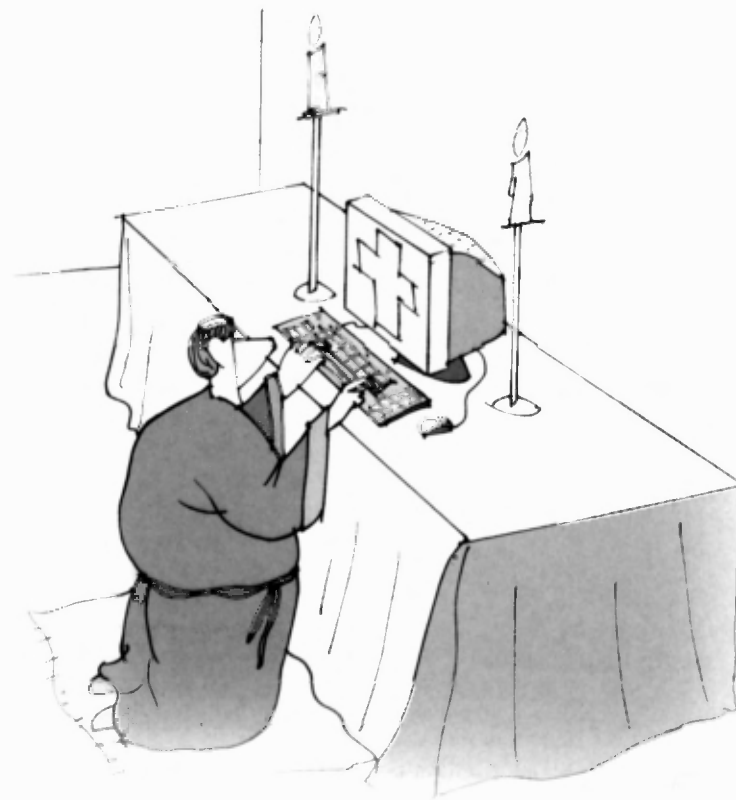
Bijbelencultuur.nl wil een eigentijdse
website zijn die de bijbelse beïnvloeding
van de Nederlandse cultuur openlegt
voor een nieuwe generatie. Er is voor
gekozen om dat te doen aan de hand
van de integrale bijbeltekst, die boek na
boek op de website geplaatst wordt.
Om een breed publiek te bereiken kan
niet worden volstaan met het gebruik
maken van bijvoorbeeld de Statenver-
taling van 1637, hoe legitiem die keuze
vanuit cultuurhistorisch perspectief
ook zou zijn. Het is van essentieel
belang dat de bijbelse beïnvloeding kan
worden geïllustreerd in een één-op-
één-relatie met een hedendaagse
bijbelvertaling. Het is voor Bijbelen-
cultuur.nl daarom een uitgelezen kans
om gebruik te kunnen maken van de
Nieuwe Bijbelvertaling, de NBV. Deze
brontekstgetrouwe en doeltaalgeriche
vertaling is in de afgelopen tien jaar
gemaakt en zal in oktober officieel
gepresenteerd worden. De NBV bevat
zowel de canonieke als de deuterocano-
nieke of apocriefe bijbelboeken, en
maakt het daarmee mogelijk aan zowel
de katholieke als protestantse cultuur

in verleden en heden recht te doen. De website Bijbelencultuur.nl stelt zich dus ten doel de invloed van de bijbel op de Nederlandse cultuur aan te tonen, toe te lichten en – zowel in woord en beeld – te illustreren. De website biedt achter de homepage voor elk bijbelboek een eigen ‘deelsite’. Op dit ogenblik zijn veertien bijbelboeken beschikbaar: *Genesis*, *Ruth*, *Ester*, *Psalmen*, *Prediker*, *Jona*, *Amos*, *Zacharia*, *Tobit*, *Judit*, *Marcus*, *Lucas*, *Handelingen* en *1 Korintiërs*. Drie andere, *Wijsheid van Jezus Sirach*, *Openbaring* en *Matteüs*, zijn in voorbereiding en zullen in de komende maanden opgeleverd worden.

Werkwijze

Een vijfkoppige redactie, die geassisteerd

wordt door medewerkers en stagiair(e)s, neemt telkens een bijbelboek in bewerking en selecteert de culturele objecten die daarmee in verband kunnen worden gebracht. Het behoort niet tot de doelstellingen om een uitputtende opsomming te geven van alle cultuur die aan een bijbelboek te relateren is. Voor elk bijbelboek wordt een cultuurplan opgesteld waarin wordt aangegeven voor welke culturele uitingen in dit stadium aandacht gewenst is. De redactie komt daarbij tot een eclectische keuze, waarin aspecten als herkenbaarheid, verrassing, representativiteit en chronologie een belangrijke rol spelen. In de praktijk blijkt – met beperkte budgetten voor beeldrechten – ook beschikbaarheid een factor van betekenis.

‘Ruggengraat’ van elke deelsite is de complete bijbeltekst volgens de NBV. Omdat de website zich ook op ‘vreemden in Jeruzalem’ richt, worden er verklarende aantekeningen en toelichtingen op de bijbeltekst zelf gemaakt, die door middel van ‘popup’-annotaties in de bijbeltekst beschikbaar zijn. Voorts wordt er aandacht besteed aan de hoofdlijnen (hoofdpersonen, sleutelscènes), bijbelse leefwereld en interpretatie van het onderhavige boek. Vervolgens wordt, aan de hand van tal van concrete voorbeelden uit de Nederlandse en Vlaamse cultuur in verleden en heden, de bijbelse beïnvloeding vanuit cultureel en cultuurhistorisch perspectief onder de loep genomen. De culturele objecten – bijvoorbeeld schilderijen, gedichten, spreekwoorden en cultuur in de bredere zin van het woord zoals feesten of gewoonten – kunnen op hoofdstuk-, vers- of zelfs woordniveau aan de bijbeltekst gekoppeld worden. Op grond van eigen of bestaand onderzoek voorziet de redactie de literaire teksten en kunsthistorische artefacten van culturele toelichtingen en cultuurhistorisch commentaar. Zo is bij het boek *Prediker* een serie uitgewerkte voorbeelden van Nederlandse Vanitas-symbooliek door de eeuwen heen opgenomen. Ook wordt bij elk bijbelboek aandacht besteed aan één specifieke vertaling, zoals de Liesveldt-bijbel of de Biebel in de Twentse sprake, inclusief geluidsfragment.

Functionaliteit

De website biedt op dit ogenblik een aantal mogelijkheden om de teksten en afbeeldingen te benaderen. In de eerste plaats zijn zoals gezegd alle culturele uitingen in een één op één relatie gekoppeld aan de bijbeltekst. In de praktijk betekent dit dat achter een bepaald bijbelvers een of meer icoontjes verschijnen – T voor

terzijdetekst, A voor afbeelding, G voor geluidsfragment en V voor videofragment – ten teken dat er een koppeling heeft plaatsgevonden. Een klik op het icoontje leidt direct naar het betreffende culturele object, zoals bijvoorbeeld Pieter Aertsens schilderij van de ‘Aanbidding der herders’ bij Lucas 2, vers 16.

In de tweede plaats is al het culturele commentaar via een menubalk systematisch ontsloten in zeven categorieën (Hoofdpijnen, Bijbelse wereld, Interpretatie, Reflectie, Letteren, Kunsten, Cultuur) met een bijbehorende onderverdeling. In de derde plaats kan via de zoekfunctie direct gezocht worden in de website en in de beelddatabank. Dat kan via een simpele zoekopdracht, maar desgewenst ook via de functie ‘geavanceerd zoeken’ met behulp van logische operatoren.

Waardering

Een digitale presentatie is in feite de enige mogelijkheid om zo’n omvangrijk project uit te voeren. Alleen al de tekst en afbeeldingen van het voltooide programma zouden in gedrukte vorm een flinke boekenkast in beslag nemen, en dan mist zo’n omvangrijk boekwerk de mogelijkheden van hyperlinks, multimedia en interactie met de gebruiker, die van een website een zeer veelzijdige publicatieomgeving maken. Bovendien maakt een website het mogelijk de diverse doelgroepen – en vooral jongere generaties – vanuit hun eigen invalshoek en behoefte te bedienen. Tenslotte biedt internet een potentieel bereik dat via de aloude media niet te evenaren is.

Via e-mail komen er regelmatig reacties binnen van gebruikers van Bijbelencultuur.nl. Het merendeel van deze reacties bevat complimenten over opzet en inhoud van de website. Het feit dat de website in opzet gevrijwaard

is van religieuze of evangeliserende kleuring wordt door menigeen uitdrukkelijk op prijs gesteld. Voorts zijn er regelmatig berichten van docenten die melden deze website in hun onderwijs zeer goed te kunnen gebruiken. Tenslotte zijn er bezoekers die vragen, opmerkingen of suggesties voor aanvullingen opsturen naar aanleiding van de inhoud.

Om de gebruikswaarde van de website verder te versterken, worden op dit ogenblik concrete voorbereidingen getroffen voor een didactische component voor gebruik in de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs. Het voornemen is om een aantal zogenoemde ‘guided tours’ en ‘webquests’ te ontwikkelen, waarin allerlei verbanden tussen bijbel en cultuur kunnen worden aangetoond en door leerlingen nader onderzocht. Op deze wijze kan bijvoorbeeld een kunstenaar, een thema of een persoon centraal wordt gesteld. Te denken valt bijvoorbeeld aan thema’s als ‘de oorsprong van het kerstverhaal’, ‘de apocalyps in het werk van Jeroen Bosch’ of ‘Wolkers en de bijbel’. Eenieder die op de hoogte wil blijven van de plaatsing van nieuwe bijbelboeken op de website, kan zich via de homepage opgeven voor de attentingservice.

Hubert Slings is als beleidsmedewerker onderwijs en docent literatuurdidactiek verbonden aan de letterenfaculteit van de Universiteit Leiden. Daarnaast is hij hoofdredacteur van de websites Literatuurgeschiedenis.nl en Bijbelencultuur.nl, en vormt hij samen met Frits van Oostrom de hoofdredactie van de schoolboekenserie Tekst in Context. In 2000 promoveerde hij op Toekomst voor de Middeleeuwen. Middel nederlandse literatuur in het voortgezet onderwijs. ■